

5^η συνάντηση: Όχι, η εξυπνάδα δεν είναι για τα κορίτσια

Τρίτη, 2/3/2010, ώρα 11 π. μ., serenity house.

Ηλικίες 49 και 4 χρονών.

Λέξεις: production, smart, enemy.

Η τελευταία μου συνεδρία και η όλη διεργασία που ακολούθησε ήταν ένας μικρός εσωτερικός σεισμός και αυτό αρχίζει να με φοβίζει κάπως. Αν συμβούν πράγματα ακόμα πιο συγκλονιστικά, θα μπορέσω να τα χειριστώ; Σίγουρα δεν περιμένω από τη Βερόνικα να το κάνει, γιατί δεν είναι ψυχολόγος. Ούτε μου υποσχέθηκε κάτι τέτοιο. Μόνο ο δόκτωρ Μάρτιν είχε εισηγηθεί να παίρνω κάτι σταγόνες, γιατί είχε προβλέψει ότι η όλη εμπειρία μου θα ήταν ισχυρή. Αυτές θα βοηθούσαν και στο να δω πιο ξεκάθαρα, μου είχε πει η Βερόνικα, και στο να σταθεροποιηθώ ως προς τις ανακαλύψεις μου, ώστε να μπορώ να προχωρήσω στις αλλαγές που θα έρχονταν στη ζωή μου ως αποτέλεσμα του MemGram[®], αλλά και να μπορώ να τις κάνω εκεί που θα χρειαζόταν να δουλέψω για να τις πετύχω. Οι σταγόνες όμως δεν έχουν έρθει ακόμα και ανησυχώ.

Όπως πάντα, κάμνουμε τα εισαγωγικά μας σχόλια με τη Βερόνικα, της αποκαλύπτω το τι έχω ανακαλύψει, της δείχνω τις σημειώσεις μου και της λέω πόσο ενθουσιασμένη είμαι. Της λέω ότι η ιδέα μου για το τι έπρεπε να περιμένω από αυτή τη διαδικασία ήταν πάρα πολύ συγκεχυμένη και ο μόνος λόγος που είπα ότι θα το κάνω, χωρίς να ξέρω τίποτα σχεδόν, ήταν η κατάσταση στην οποία βρισκόμουν. Ότι ήμουν τόσο τεταμένη, που αντιδρούσα έντονα στο παραμικρό που με επιβάρυνε.

Αλλά, μόλις τώρα που γράφω, αντιλαμβάνομαι ότι, για να μη ξανασυμβεί αυτό, θα πρέπει να ισορροπήσω τα βάρη που φορτώνομαι, ώστε να μην ξαναυπάρξει το «ποπανωγόμαρο» που κάνει το κάρο να τρίζει και τον άξονα να σπάει.

Όπως τότε που είχα τις τρομερές ημικρανίες μου¹... ημικρανίες τέτοιες, που όχι μόνο δεν μπορούσα να σηκώσω το ακουστικό και να ζητήσω βοήθεια, αλλά και όταν έρχονταν να με βοηθήσουν, έπρεπε να με πάνε συρτή ως το αυτοκίνητο για τις Πρώτες Βοήθειες. Ήταν όμως τόσο καταλυτικές, που είπα ότι δε γίνεται να συνεχίσει αυτό. Παρακολούθησα πότε συνέβαιναν – ευτυχώς όχι συχνά – και ανακάλυψα ότι αυτό γινόταν σε περιόδους έντασης λόγω πολλής δουλειάς ή όταν στενοχωριόμουν, συνήθως για λόγους που η ίδια υπέβαλλα στον εαυτό μου.

Για παράδειγμα, όταν η Κατερίνα μου έδωσε εισαγωγικές εξετάσεις και περιμέναμε τα αποτελέσματα, εγώ ήμουν στην Ελλάδα. Επέστρεψα τη μέρα που είχαν ανακοινωθεί τα αποτελέσματα, αλλά δεν τα είχα ακούσει από το ραδιόφωνο. Μπαίνοντας λοιπόν στο σπίτι, περίμενα ότι η Κατερίνα θα είναι εκεί να με υποδεχτεί με τα ευχάριστα νέα. Εκείνη έλειπε και η εφημερίδα με τα αποτελέσματα ήταν αφημένη στο στρογγυλό τραπεζάκι του σαλονιού. Φυσικά, η πρώτη μου κίνηση, μόλις άφησα την τσάντα και τη βαλίτσα, ήταν να ανοίξω την εφημερίδα. Όμως το όνομα της Κατερίνας έλειπε! Θρήνος και οδυρμός. Ωστε, γι' αυτό δεν ήταν εκεί! Και πού να πήγε άραγε; Και τι θα γίνει τώρα; Θα ξαναδώσει εξετάσεις; Μετά από ένα χρόνο; Και τι θα κάνει όλο αυτό το χρόνο; Δε φτάνει που έχασε τον περσινό; Και πώς θα νιώθει; Και...και... και... να σου η ημικρανία φούντωσε!

¹ Προσέξτε ότι έγραφα «μου», σαν να ήτανε κάτι δικό μου, κάτι αγαπημένο! Και προσέξτε ότι έτσι συνήθως εκφραζόμαστε για τις αρρώστιες μας. Γιατί άραγε; Ποια ανάγκη μας εκφράζουν ή καλύπτουν;

Έκανα τους εμετούς μου, θρήνησα όπως πάντα «το κεφάλι μου, το κεφάλι μου» και έπεσα στα σκοτεινά με τις μαύρες πλερέζες να σκεπάζουν την ψυχή μου.

Ήρθαν όλες οι σκέψεις στο μυαλό μου, οι περιπέτειες που είχε περάσει τον τελευταίο χρόνο... μέχρι τη Ρωσία είχε βρεθεί, τάχα πως θα είχε υποτροφία για να σπουδάσει Ζωγραφική, αλλά κόντεψε να τη χάσουμε και μόλις που καταφέραμε να τη γλιτώσουμε και να τη φέρουμε πίσω με τη μεσολάβηση του Προξένου της Ελληνικής Πρεσβείας στη Μόσχα, που όταν του τηλεφώνησα και ζήτησα τη βοήθειά του, μου είπε ο άνθρωπος απελπισμένος σχεδόν «κυρία μου, εδώ άνθρωποι χάνονται και κανείς δε βρίσκει τα ίχνη τους κι εσείς στείλατε το παιδί σ' αυτή την κατάσταση!» (Ήταν η εποχή της μεταπολίτευσης.)

Όλα αυτά ήρθαν στο νου μου και δώσ' του εμετούς, ώσπου κάποια στιγμή μου τηλεφώνησε η Κατερίνα. «Μάμα, ήρθες; Καλωσόρισες!» Χαρούμενη, ευχαριστημένη; Παράξενο! «Κατερίνα μου, πού είσαι;» «Στην Αγία Νάπα. Ήρθα με τις φίλες μου να το διασκεδάσουμε!» «Να διασκεδάσετε; Καλά, τόση είναι η αναισθησία σου; Δεν πέρασες και πήγες να διασκεδάσεις;» «Μάμα, τι λες; Δεν είδες την εφημερίδα;» «Την είδα και δεν είσαι μέσα!» «Μάμα, είσαι σίγουρη ότι κοίταξες τη σωστή Σχολή;» «Γιατί, είμαι τίποτε βλάκας;» «Μάμα, πέρασα πρώτη στη Σχολή μου και έκτε σε όλες τις σχολές! Αν δώσουν έξι υποτροφίες, θα πάρω και υποτροφία!» «Αχ, Κατερίνα μου, με συγχωρείς! Δεν το είδα. Πώς δεν το είδα άραγε; Να μου ζήσεις, Κατερίνα μου. Καλά έκανες και πήγες στην Αγία Νάπα. Θα ήθελα βέβαια να είσαι εδώ, να χαρούμε μαζί, αλλά δεν πειράζει. Πότε έρχεσαι;» «Απόψε! Είμαι πολύ χαρούμενη! Περνάμε πολύ ωραία!» «Να περάσετε καλά, Κατερίνα μου! Θα σε περιμένω.»

Έκλεισα το τηλέφωνο και παρά τον πονοκέφαλο, σηκώθηκα και ξανακοίταξα με δυσκολία μεν, αλλά πιο προσεχτικά. Και, ω του θαύματος! Το όνομα της Κατερίνας ήταν εκεί, πρώτο στη Σχολή της. Έκλαψα ανακουφισμένη, αλλά και έψεξα τον εαυτό μου, τον μάλωσα «άξιζε τόση ταλαιπωρία για κάτι που μάλιστα αποδείχτηκε φανταστικό;» Αλλά κάπως έτσι είναι όλα άμα τα καλοσκεφτείς. Από τότε έμαθα να παλαντζάρω τη δουλειά μου, ώστε να μη δημιουργείται όγκος, και τα συναισθήματά μου, ώστε να μη δημιουργείται φουρτούνα.

Πίνω το νερό μου (κατά παράξενο τρόπο διψώ, όταν έρχομαι εδώ), παίρνω τη θέση μου και ξεκινάμε.

- Ποιες είναι οι λέξεις σου;
 - Production, smart, enemy.
 - Τι σημαίνει για σένα production;
 - Produce σημαίνει παράγω, γεννώ, προξενώ, παρουσιάζω. Production σημαίνει προϊόν, παραγωγή, παρουσίαση.
 - Τι σημαίνει smart;
 - Έξυπνος, οξύνους, δραστήριος, κομψός, κομψεύομενος.
 - Τι σημαίνει enemy;
 - Εχθρός, ενάντιος, πολέμιος. The Enemy είναι ο Σατανάς.
-
- Αρχίζουμε.
 - Έτοιμη.
 - Τι σημαίνει για σένα production;
 - Προϊόν. Παραγωγή, δημιουργία.
 - Πώς η έννοια αυτή χρησιμοποιείται εις βάρος σου, για να δημιουργήσει άγχος στη ζωή σου;

- Ξέρεις... πριν δημοσιεύσω το πρώτο μου βιβλίο, ήθελα να βεβαιωθώ ότι θα μπορέσω να γράψω καμιά εικοσαριά βιβλία και ότι δε θα μείνω μ' αυτό το ένα. Έτσι έγραψα πρώτα κάποια διηγήματα και μετά προχώρησα στην έκδοση του βιβλίου. Δεν έμεινα με κείνο το ένα, αλλά πέρα απ' αυτά που έχουν δημοσιευτεί, έχω και πολλά άλλα ανέκδοτα. Θα ήθελα να μπορούσα να γράψω, να δημοσιεύσω, να τελειώσω όσα βιβλία είναι αρχινημένα και ατέλειωτα, αν αξίζουν τον κόπο, ή να τα ξεκαθαρίσω, αν δεν υπάρχει λόγος να τελειώσουν και να εκδοθούν. Με άλλα λόγια, θα ήθελα να έχω λογοτεχνική παραγωγή. Για να μπορέσω να το κάνω αυτό, πρέπει πρώτα να ταχτοποιήσω τις ανάγκες των άλλων, ώστε να επιδοθώ απερίσπαστη, γιατί η λογοτεχνία, όπως και το καθετί θέλουν αφοσίωση. Αλλά, όταν τρέχεις να καλύψεις τις ανάγκες των άλλων, τι χρόνος να σου μέινει; Από την άλλη, δε θέλω να γράψω ένα μυθιστόρημα του σωρού. Απ' αυτά υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες ανά τον κόσμο και μπορεί εκατομμύρια ανά τους αιώνες. Άρα, τι θα είχα να προσθέσω, αν έγραφα ακόμη ένα τέτοιο μυθιστόρημα;
- Τι μηνύματα σου δίνει σε σχέση με το τι πραγματικά θέλεις;
- Θέλω να γράψω ένα βιβλίο διαφορετικό, που να έχει να προσφέρει κάτι στους άλλους ανθρώπους. Ξέρεις, όταν πήγαινα σ' αυτό τον τρελογιατρό, που κόντεψε να με τρελάνει, θα είχα πραγματικά τρελαθεί, αν δεν είχα τα διαβάσματά μου. Ήταν η εποχή του φεμινισμού και συζητιόταν πολύ η κατάθλιψη και η «τρέλα» της γυναίκας. Ήταν η εποχή που είχε κυκλοφορήσει το «Εγώ και αυτό» της Μαρί Καρντινάλ, που για μένα ήταν ένα εξαιρετικά βοηθητικό βιβλίο. Ήταν η εποχή του κινήματος της Αντιψυχιατρικής και τα βιβλία των τριών πρωτοπόρων με βοήθησαν επίσης εξαιρετικά. Όλα αυτά μαζί με ποικίλα περιοδικά που έβγαιναν τότε πάνω σ' αυτά τα θέματα ήταν που με έσωσαν και δεν παραδόθηκα στον ψυχίατρο, γιατί είχα φτάσει κάποια στιγμή να του πω «δώσε μου χάπια και δεν αντέχω». Ευτυχώς – και είναι εις πίστιν του – μου είπε σχεδόν μαλωτικά, με κείνο το απότομο ύφος του, «δεν είσαι για χάπια!» Ας είναι καλά. Τουλάχιστον τούτο του το χρωστώ.
Αλλά, ως προς το διάβασμα, μου έλεγε επιτακτικά «θα πάψεις να διαβάζεις;» «Γιατί να πάψω να διαβάζω;» «Να πάψεις να διαβάζεις βιβλία. (Εννοούσε βέβαια το είδος των βιβλίων που διάβαζα). Δε σε βοηθά!» Φυσικά εκείνον είναι που δε βοηθούσε, γιατί έβλεπα και καταλάβαινα τη διαφορά του από άλλους ψυχίατρους. Αλλά, τι λέγαμε; Ξέφυγα και ξέχασα. Βλέπεις αυτός είναι ο κίνδυνος του συνειρμού... σε παίρνει και σε σέρνει... και από το ένα στο άλλο, μπορεί να απομακρυνθείς πολύ και να ξεχάσεις από πού ξεκίνησες.
- Τα μηνύματα που σου δίνει σε σχέση με το τι πραγματικά θέλεις.
- Α, ναι. Γι' αυτό τα είπα όλα αυτά...
- Πώς το production, το προϊόν, η παραγωγή, σχετίζεται με σένα, όταν ήσουν σαράντα εννέα χρονών;
- Α! αυτή τη φορά, πρόσθεσα το σαράντα εννιά στη χρονολογία γέννησής μου και βρήκα ότι ήταν το χίλια εννιακόσια ενενήντα εφτά. Εκείνη ήταν η πιο παραγωγική χρονιά μου, ίσως σε όλη την καριέρα μου. Μου είχε αναθέσει ο διευθυντής μου τις δύο πιο μεγάλες δουλειές του σχολείου. Το θέατρο και το ετήσιο περιοδικό. Όταν μου ζήτησε να αναλάβω δύο τόσο τεράστιες δουλειές, αντέδρασα εξηγώντας του πόσο δύσκολο ήταν αυτό που μου ζητούσε. Ήθελε μάλιστα να πάρουμε μέρος και στο διαγωνισμό σχολικού θεάτρου, που γινόταν στις αρχές του Μάρτη. Αλλά τότε ήταν που άρχιζε και η διαδικασία έκδοσης

του περιοδικού, δηλαδή η συλλογή του υλικού, η επιλογή, η εξεύρεση οπτικού υλικού που θα συνόδευε το κάθε κείμενο κ.λπ.

Όταν το περιοδικό θα βρισκόταν στον κολοφόνα της δουλειάς του, θα άρχιζαν οι εξετάσεις κι εγώ δε θα είχα πάρει ανάσα όλη τη χρονιά και θα ήμουν ξανά πιεσμένη ανάμεσα σε δυο μυλόπετρες, γιατί θα έπρεπε και τα γραπτά να τα παραδίδω διορθωμένα εντός δύο, το πολύ τριών ημερών και να παρακολουθώ την έκδοση του περιοδικού. «Άλλωστε, του είπα, αν εγώ κάνω και τις δυο αυτές δουλειές, οι άλλοι τι θα κάνουν;» Ήξερα τι θα κάνουν, αλλά ήθελα να τον κάνω να το ξανασκεφτεί. Οι άλλοι θα είχαν απλώς να οργανώσουν τις διάφορες ενδοσχολικές γιορτές, που εκτός του ότι είναι μικρότερων απαιτήσεων, ανατίθενται μία σε κάθε καθηγητή και συνεργάζονται διάφορες ειδικότητες. «Είσαι ικανή και θα τα καταφέρεις» ήταν η απάντησή του.

Δε θα μπω σε λεπτομέρειες για το πόσο επίπονη ήταν αυτή η δουλειά, γιατί ο καλός μου διευθυντής δε φρόντισε πρώτα να δημιουργήσει μια ομάδα από καθηγητές διαφόρων ειδικοτήτων που θα αναλάμβανε ο καθένας τον τομέα του (ο καθηγητής/τρια της Τέχνης τη σκηνογραφία, ο γυμναστής/τρια τα χορευτικά, ο καθηγητής των τεχνικών τα σκηνικά, η καθηγήτρια των Οικοκυρικών τα ενδυματολογικά, της Μουσικής τη μουσική επένδυση κ.λπ.) κι έτσι, όταν εκ των υστέρων τους ζήτησε να αναλάβουν ευθύνες, ένας ένας αρνήθηκε με διάφορες δικαιολογίες. Έμεινε λοιπόν όλο το βάρος επάνω μου και έκανα όλες αυτές τις δουλειές, με τη συνεργασία των παιδιών, όσο μπορούσαν να βοηθήσουν και ευτυχώς την πρόθυμη βοήθεια συναδέλφων από άλλα σχολεία.

Όμως, το πιο δύσκολο εκείνη τη χρονιά ήταν το κομμάτι της προσωπικής μου ζωής. Η Ιωάννα είχε υποτροπιάσει σε βαθμό, που δεν την είχα ξαναδεί. Οι γείτονες διαμαρτυρήθηκαν για την κατάσταση κι έτσι, με επέμβαση της αστυνομίας, μπήκε στο Ψυχιατρείο. Όταν βγήκε, για να την απασχολήσω, αλλά και γιατί αυτό με εξυπηρετούσε, της ανέθεσα τα κοστουμια του θεάτρου.

Είχαμε μετατρέψει μια αίθουσα συνεδριάσεων σε χώρο για τις δοκιμές του έργου και εκεί την έφερα να εργάζεται στη διάρκεια των μαθημάτων, ώστε, μόλις ένα ρούχο ήταν έτοιμο για πρόβα, να έρχεται το παιδί το διάλειμμα και να το δοκιμάζει. Έτσι, εξυπηρετούσε και τους γονείς, που δε θα είχαν να τρέχουν το απόγευμα για πρόβες, και το σχολείο, και εμένα, που μπορούσα να παρακολουθώ και να δίνω οδηγίες την ώρα της πρόβας.

Ήταν επίσης κατευναστικό για μένα το ότι την είχα κοντά μου και μπορούσα να βλέπω πώς ήταν καθημερινά. Θα πρέπει βέβαια να σημειώσω ότι όλο αυτό δεν το έκανα αυθαίρετα, παρά αφού είχαμε πάρει άλλες δύο προσφορές. Όπως επίσης ότι η Ιωάννα είναι πάρα πολύ καλή στη δουλειά της.

Τώρα που σκέφτομαι τις λεπτομέρειες, για το πώς έτρεχα να ταχτοποιήσω το καθετί από το παραμικρό ως το πιο μεγάλο, πραγματικά αισθάνομαι ότι είχα αναλάβει ένα υπεράνθρωπο έργο για τόσο μικρό χρονικό διάστημα, με παιδιά αδούλευτα και με δεδομένο ότι όλα αυτά έπρεπε να γίνονται παράλληλα με τα μαθήματα και τις άλλες υποχρεώσεις του σχολείου.

- Ποιο ήταν το αίσθημα ή τα αισθήματα που σχετίζονται με αυτή την εμπειρία;
- Ακόμα και τώρα που το σκέφτομαι, φλομώνω. Δεν είχε τίποτε άλλο να μου φορτώσουν; Αλλά κι εγώ, γιατί το ανέλαβα; Κολακεύτηκα από το «είσαι ικανή, θα τα καταφέρεις»; Λίγο, ναι. Αλλά δεν ήταν αυτός ο λόγος. Ήταν ότι κανένας

άλλος δεν αναλάμβανε. Και βέβαια κλήθηκα να σώσω εγώ το σχολείο. Και για μια φορά ακόμη ανταποκρίθηκα στο κάλεσμα, χωρίς να υπολογίσω το κόστος της δικής μου δαπάνης σε ενέργεια. Ήθελα όμως να μετρήσω και τις δυνάμεις μου. Ήμουν πράγματι ικανή;

- Τι είναι αυτό που γνωρίζεις σήμερα, αλλά δεν το ήξερες τότε, που θα σε βοηθούσε να κάνεις μεγάλη πρόοδο στο πώς θα αντιδρούσες και πώς θα ανταποκρινόσουν σε αυτή την εμπειρία;
- Αυτό που γνωρίζω σήμερα... είναι ότι δε χρειάζεται να επιβεβαιώνεις τον εαυτό σου αναλαμβάνοντας τόσο δυσβάσταχτες υποχρεώσεις. Θα μπορούσα να αναλάβω το ένα από τα δύο και να έχω καλύτερα αποτελέσματα δίνοντας όλες μου τις δυνάμεις εκεί. Βέβαια, το περιοδικό το είχα ξανακάνει, για την ακρίβεια το έκαμνα τα τελευταία έξι χρόνια και είχα πάρει τον αέρα του. Ήξερα τη δουλειά και είχα το σύστημα να την οργανώνω έτσι, που και καλύτερο αποτέλεσμα να έχω και η αποπεράτωσή του να γίνεται στην ώρα της. Το θέατρο ήταν η πρόκληση. Αλλά σήμερα – ή με τη γνώση που έχω σήμερα – θα απαιτούσα, πρώτα να δημιουργηθεί η ομάδα εργασίας, να γίνει η επιλογή του έργου, η ανάθεση επί μέρους ευθυνών, και τότε να αναλάβω.
- Τι σημαίνει για σένα smart;
- Έξυπνος! Παρόλο που στο λεξικό έδινε ενδιαφέρουσες ερμηνείες που δεν τις ήξερα, όπως το «οξύς πόνος» ή κομψός και κομψευόμενος, παρ' όλα αυτά εμένα από την πρώτη στιγμή αυτό μου ήρθε στο μυαλό και αυτό εξακολουθεί να είναι.
- Πώς το smart, έξυπνος, σχετίζεται με το τι πραγματικά θέλεις στη ζωή σου;
- Θέλω να είμαι έξυπνη, ικανή, δραστήρια. Θέλω να μπορώ να βρίσκω λύσεις στα προβλήματά μου και για τα προβλήματα των άλλων. Ξέρεις... υπήρξαν περιόδοι στη ζωή μου... που αισθανόμουν ότι δεν μπορώ να βρω λύση στα προβλήματά μου και αυτό είναι καταλυτικό. Σε παραλύει, σε εξουδετερώνει ως άνθρωπο.
- Ποια είναι η εξάρτησή σου – η παθολογική σου πεποίθηση;
- Ότι πρέπει να βρίσκω λύσεις για τα προβλήματα των άλλων. (Θυμάμαι κάτι και γελάω) Όταν έβγαλα το πρώτο μου βιβλίο, καθημερινά με παίρναν τηλέφωνο διάφοροι άνθρωποι ζητώντας τη συμβουλή μου για θέματα που άπτονταν του περιεχομένου του βιβλίου. Εγώ τους άκουγα με κάθε προσοχή και τους έδινα την ανάλογη συμβουλή, με κάθε επιφύλαξη και τονίζοντας το περιορισμένο των γνώσεών μου. Όσπου μια μέρα... μόλις είχα έρθει από τη Λάρνακα, όπου δούλευα τότε και είχα βάλει να φάω, αλλά δεν πρόλαβα να βάλω μπουκιά στο στόμα μου.

Χτυπά το τηλέφωνο, το σηκώνω, είναι μια κοπέλα σε κακή κατάσταση και έχει ανάγκη να μιλήσει. Την ακούω και την ακούω και την ακούω... προσπαθώ να της πω με τρόπο ότι μπορούμε να αφήσουμε και λίγα για αργότερα, θεωρώ χοντροκοπιά μου να της πω ότι δεν έχω φάει, είμαι κουρασμένη και δεν αντέχω άλλο, ώσπου αρχίζω και τρέμω και όταν επιτέλους κλείνει το τηλέφωνο, ξεσπώ σε κλάματα. Το ίδιο εκείνο βράδυ, πηγαίνοντας κάπου με τη μοτόρα (είμαστε ακόμη στις φτώχιες μας), γυρίζει ο τότε σύζυγός μου και μου λέει, «ξέρεις, σκέφτομαι να πάρουμε ένα δάνειο καμιά εικοσιπενταριά χιλιάδες λίρες...» Παραξενεύομαι. Πώς είναι δυνατό να θέλει να κάνουμε ένα τέτοιο δάνειο, όταν για χρόνια δεν αγοράζαμε πλυντήριο, γιατί δεν είχαμε τα λεφτά και δε θέλαμε να μπούμε στις δόσεις; Του το θυμίζω. «Για να ανοίξουμε μια κλινική», μου

λέει. «Αφού έτσι κι αλλιώς κάνεις τη δουλειά, γιατί να μη βγάζουμε και λεφτά;» Άρπα την!

- Πώς το smart σχετίζεται με μια εμπειρία που είχες, όταν ήσουν τεσσάρων χρονών;
- Και πάλι θα πάω στην ηλικία των έξι. Είμαι στην πρώτη τάξη του δημοτικού. Έχει τελειώσει η σχολική χρονιά, τέλος του Ιούνη, και όλες οι γειτόνισσες κάθονται έξω στα ξωπόρτια των σπιτιών τους, περιμένοντας τα παιδιά τους να φέρουν τους ελέγχους τους. Τα παιδιά έρχονται από μακριά και ανεμίζουν τους ελέγχους. «Α, Ζωίτσα, πόσο πήρες, κορίτσι μου;», ρωτάει από μακριά η μάνα το παιδί της. «Δέκα!» «Εσύ Χαρίκελεια;» «Δέκα κι εγώ!» «Μπράβο σας! Μπράβο σας!» «Εσύ, παιδί μου, πόσο πήρες;» «Δέκα με τόνο!» «Εσύ;» «Δέκα με θαυμαστικό!» Τέλος πάντων, όλα τα παιδιά είχαν πάρει δέκα κι επάνω. Άλλωστε στην πρώτη τάξη ο βαθμός είναι πιο πολύ για να ενθαρρύνει, παρά για να ανταμείψει.

Εγώ έχω πάρει εφτά, κι αυτό ενθαρρυντικό, για να μη μου δώσουν το αποθαρρυντικό πέντε και για κάποιο λόγο έχω την εντύπωση πως έχουν πει στους γονείς μου ότι θα έπρεπε να επαναλάβω την τάξη. Δεν έχω μάθει να διαβάζω², γιατί δεν υπήρχε κανείς να ασχοληθεί μαζί μου. Μόνο ο πατέρας μου τις πρώτες μέρες είχε καθίσει μαζί μου και μου κρατούσε το χέρι, για να μάθω να πιάνω το μολύβι. Με είχε διδάξει πώς να κρατώ την ορθή στάση, να μη σκύβω όταν γράφω και διαβάζω, και πώς να φροντίζω να έχω πάντα το φωτισμό από τη σωστή πλευρά (από πάνω αριστερά). Από κει και πέρα αφέθηκα μόνη.

Η γιαγιά ήταν τουρκόφωνη, άρα ούτε μπορούσε ούτε ασφαλώς είχε τη διάθεση να με διδάξει. Η μαμά άλλοτε ήταν άλλοτε (για μήνες) δεν ήταν στο σπίτι, αλλά και όταν ήταν, δεν ήταν σε θέση να με διδάξει και λόγω της αρρώστιας της και λόγω του ότι πριν την προσφυγιά είχε προλάβει να πάει μόλις στην πρώτη τάξη του δημοτικού και μόλις που είχε μάθει να γράφει και να διαβάζει, αλλά ως και το επώνυμό της το έγγραφε λάθος.

Τα αδέρφια μου; Ούτε λόγος να ασχοληθούν μαζί μου. Η αδελφή μου ήταν καλή μαθήτριά, αλλά με περνούσε μόλις δυόμισι χρόνια. Ο αδελφός μου με περνούσε οχτώ, άρα ίσως θα μπορούσε κάτι να προσφέρει, αν ο ίδιος... ας με συγχωρεί, πεθασμένος άνθρωπος, δε θέλω να μιλώ για αυτούς που έχουν φύγει, γιατί δεν μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους... έγινε δεκαπέντε χρονών να τελειώσει το δημοτικό κι εκείνο γιατί ... τέλος πάντων, ας μη ξεφεύγω σε άλλα κι άλλα.

Πήγαινα λοιπόν άκρη άκρη του δρόμου, μην τυχόν και με ρωτήσουν οι γειτόνισσες. Πράγματι δε με ρώτησαν, φαντάζομαι, επειδή θα κατάλαβαν από το ύψος μου. Ήξερα ότι κατά βάθος θα με θεωρούσαν βλάκα (το καημένο το παιδί!). Αλλά εγώ δεν ήμουν και είπα μέσα μου ότι θα το αποδείξω. Έβαλα

² Κοιτάζω το τρία και αναρωτιέμαι, «τώρα αυτό... είναι τρία ή έψιλον;» ή «πού κοιτάει το πέντε, από δω ή από κει;» ή «το λάμδα έχει την ποδιά του μπροστά ή πίσω;» Αλλά, ακόμη και στην πρώτη γυμνασίου, ο καθηγητής μου των Μαθηματικών, ένας πανύψηλος, ξερακιανός, αγριωπός άντρας, που όλες τον φοβόμασταν, με σηκώνει στον πίνακα, για να γράψω κάτι. «Γράψε υπόθεση», μου λέει. Και με το που γράφω το πρώτο γράμμα, ξεσπά: «Δεν ντρέπεστε! Που έχετε την απαιτήση να έρθετε στο γυμνάσιο και δεν ξέρετε ακόμα πώς γράφεται το ύψιλον!» Το κοιτάζω καλά καλά. «Πώς γράφεται το ύψιλον», αναρωτιέμαι. Το ξανακοιτάζω καλά καλά... βλέπει ότι δεν καταλαβαίνω, προσπαθεί να με κεντρίσει. «Έτσι γράφεται το ύψιλον;» μου ξαναλέει. Το κοιτάζω, δε μιλώ, χαμηλώνω τα μάτια. Πώς γράφεται άραγε; «Έτσι γράφεται!» μου δείχνει αγανακτισμένος. Έπρεπε, λέει, η μακριά του πλευρά να είναι δεξιά και η κοντή του αριστερά. Αλλά δε μου το είχε πει κανείς!

στόχο ότι την ερχόμενη χρονιά θα έπαιρνα ένα πραγματικό εφτά. Την επόμενη οχτώ, τη μεθεπόμενη εννιά και μετά δέκα!

Στην πέμπτη τάξη ο δάσκαλος με επιδείκνυε στον επιθεωρητή εκθειάζοντας τις εργασίες μου, τις ακροστιχίδες μου, τις απορίες μου και γενικά τη συμβολή μου στο μάθημα³. Και όταν ήρθε ο καιρός να φύγω από το δημοτικό με κάλεσε ο δάσκαλος, που είχε μάθει ότι οι γονείς μου δε σκόπευαν να με στείλουν στο γυμνάσιο, και μου είπε ότι θα ήταν κρίμα να συμβεί αυτό και με παρότρυνε να δώσω εξετάσεις.

Αυτό, μαζί με τη δική μου εσωτερική απόφαση, μου έδωσε τη δύναμη να αντισταθώ στη βούληση των δικών μου, που δεν ήθελαν να με στείλουν στο Γυμνάσιο και να πω, «καλά, ας δώσω εξετάσεις και μπορεί να μην περάσω...» Αυτό το «καλά» ήταν για αντιπαράθεση στα επιχειρήματα που μου έφερναν – κυρίως ο πατέρας μου, με πόνο ψυχής είναι η αλήθεια, γιατί αγαπούσε τα γράμματα – ότι «αχ, βρε κορίτσι μου, ξέρεις πόσο αγαπώ τα γράμματα. Ξέρεις πόσο θέλω να μάθετε γράμματα. Να σπουδάσετε. Να βγείτε χρήσιμοι πολίτες στη κοινωνία. Αλλά... είμαστε φτωχοί! Δεν μπορούμε να πληρώσουμε εγγραφές, δίδακτρα, να αγοράζουμε βιβλία κάθε χρόνο...» Έτσι, το επιχείρημα που χρησιμοποίησα ήταν το μόνο που θα μπορούσε να τον πείσει, αν και κατά βάθος ήταν «τραβάτε με κι ας κλαίω».

Πιστεύω ότι ήξερε ότι θα περνούσα και αυτό ήταν το κρυφό καμάρι του, αλλά με τόση επιτυχία δε νομίζω να το περίμενε. «Ήρθα τρίτη» έλεγα πάντα, ενώ η αλήθεια είναι ότι ισοβάθησα με τη δεύτερη, ανάμεσα σε πεντακόσια τόσα παιδιά. Καμάρι ο πατέρας μου! Ε, τώρα πώς να μου πει να μην πάω... Του είπα κιόλας ότι είχα τα λεφτά για να αγοράσω τα πρώτα μου βιβλία κι έτσι δεν είχε παρά να πληρώσει την εγγραφή και τα δίδακτρα, που ήταν λιγότερα για μας, τους άπορους... Αγόρασα πράγματι τα βιβλία μου μεταχειρισμένα από μια γειτονοπούλα μας, μεγαλύτερη από μένα και την επόμενη χρονιά τα πούλησα, για να πάρω τα βιβλία της νέας χρονιάς και ούτω καθεξής, ώσπου τέλειωσα το Πανεπιστήμιο. Έτσι δεν μπόρεσα να κρατήσω τις εκδόσεις της Οξφόρδης της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, που τόσο αγαπούσα κι εκτιμούσα, και όχι μόνο...

Τέλος πάντων, και πάλι παρασύρθηκα... αλλά θέλω να πω μερικά ακόμη πράγματα, για να συμπληρωθεί η εικόνα. Τα πρώτα μου λεφτά για τα πρώτα μου βιβλία τα είχα μαζέψει λίγα λίγα από τα μπουρμπουάρ που μου έδιναν οι κυρίες στο κομμωτήριο, όπου βοηθούσα δίνοντας πιάστρες και φουρκέτες. Δε ζητούσα λεφτά για το μολύβι των σημειώσεων, παρά μόνο εν έφτανε να μικράνει τόσο, που δε στερεωνόταν πια στο χέρι μου. Έκοβα τις άγραφες σελίδες από τα τετράδια στο τέλος του χρόνου και τις έραβα, για να κάνω πρόχειρο τετράδιο, ώστε να αγοράσω ένα λιγότερο.

Με το «αν περάσω, θα πάω στην επόμενη χρονιά», τέλειωσα το Γυμνάσιο και ήρθε ο καιρός για το Λύκειο. Τώρα η στάση του πατέρα μου δεν ήταν πλέον αρνητική, ήταν επιφυλακτική. Οι γυναίκες, τουλάχιστον μπροστά μου, δεν

³ Τα απογεύματα της Δευτέρας, είχαμε ένα μάθημα που το λέγαμε, αν θυμάμαι καλά, «ελεύθερη ώρα». Ήταν η ώρα που μπορούσαμε να υποβάλουμε στο δάσκαλό μας οποιαδήποτε απορία είχαμε «επί παντός επιστητού». Και μπορούσε, αν κάποιο παιδί είχε την απάντηση, να την πει. Έτσι γινόταν κατά κάποιο τρόπο ένας διάλογος και είχαν την ευκαιρία τα παιδιά να διδάξουν το ένα το άλλο. Εγώ αγαπούσα να διαβάζω διάφορα παράξενα της φύσης ή «ανεξήγητα της επιστήμης», καθώς και τις εξηγήσεις που δίνονταν σ' αυτά, από το επιστημονικό περιοδικό Ήλιος, που το αγόραζε ο πατέρας μου μεταχειρισμένο. Έτσι ήμουν έτοιμη πάντα να υποβάλω ερωτήσεις, τις οποίες θα ήμουν σε θέση να απαντήσω μόνο εγώ!

πήραν θέση. Τώρα είχα και τα λεφτά της υποτροφίας που έπαιρνα τα τρία χρόνια του Γυμνασίου, που τα μάζευα χωρίς να ξοδεύω δραχμή κι έτσι στάθηκα με πιο πολύ θάρρος μπροστά στον πατέρα μου, ο οποίος απλώς με ρώτησε «τώρα τι θα κάνεις; Θα δώσεις εξετάσεις;» «Θα δώσω και αν περάσω...»

Όλοι ξέραμε ότι θα περνούσα, αλλά είχα γίνει και το κρυφό καμάρι και η ελπίδα της οικογένειας, οπότε οι αντιρρήσεις τους ήταν για να κρατηθούν τα προσχήματα ότι «να... εμείς δε θέλαμε να τη στείλουμε, για να μην αδικήσουμε τα άλλα παιδιά μας, αλλά αφού αυτή θέλει...»

Όταν όμως ήρθε ο καιρός και δήλωσα ότι θα δώσω εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο, ο πατέρας έκανε σαν να τον έκαψε κάτι. «Αχ, βρε κορίτσι μου... πώς θα πας στο Πανεπιστήμιο; Εκεί (έπρεπε να πάω σε μια από τις μεγάλες πόλεις, Αθήνα ή Θεσσαλονίκη) πρέπει να πληρώνεις νοίκι, να τρως, να αγοράζεις τα βιβλία σου! Εγώ... δεν μπορώ να σε βοηθήσω...» «Θα δουλεύω! Άλλωστε έχω τα λεφτά της υποτροφίας (στο Λύκειο ήταν διπλάσια από του Γυμνασίου και πάλι τα είχα φυλάξει ως την τελευταία δραχμή) και όσα μάζευα από το καθαριστήριο. (Κάθε Σάββατο απόγευμα – το πρωί είχαμε σχολείο – δούλευα σ' ένα καθαριστήριο για τριάντα δραχμές.) Έτσι και πάλι έπεσαν τα τείχη των αντιστάσεων, αλλά και πάλι παρασύρθηκα... τέλος πάντων, για να πω ότι δεν ήμουν βλάκας. Κι ακόμη... μόλις μετά τα τριάντα μου ανακάλυψα ότι ήμουν και δυσλεξική, αλλά... ας μην ανοίξω άλλο κεφάλαιο...

- Ποιο ήταν το συναίσθημα ή τα συναισθήματα που σχετίζονται με αυτή την εμπειρία;
 - Το συναίσθημα... μμμ... το συναίσθημα... δεν μπορώ να πω... δεν ξέρω. Πίκρα ίσως... αλλά, από την άλλη... και ένας θρίαμβος, θα μπορούσα να πω. Γιατί, ό,τι έκανα, το κατάφερα μόνη μου. Ο πατέρας μου έλεγε συχνά ότι δεν τους επιβάρυνα καθόλου, σε αντίθεση με τα άλλα δυο του παιδιά, που χρειάστηκε να τα βοηθά κατά καιρούς ως το τέλος της ζωής του από τη φτωχική του σύνταξη.
 - Μπορείς να διακρίνεις ότι αυτά τα συναισθήματα είναι τα ίδια όταν ήσουν σαράντα εννέα και όταν ήσουν έξι χρονών;
 - (Δε θυμάμαι καθόλου τι είχα πει εκείνη την ημέρα στη Βερόνικα. Συνήθως δυσκολευόμουν πολύ να διακρίνω αυτές τις αναλογίες. Τώρα όμως που γράφω, βλέπω ολοκάθαρα πόσο ίδια είναι τα συναισθήματα και μάλιστα αναγνωρίζω κάτι που πριν ούτε καν σαν κομήτης δεν θα είχε περάσει από τη σκέψη μου: ότι ο λόγος που δε θέλησα να φέρω σθεναρή αντίρρηση στον καλό μου διευθυντή ήταν γιατί είχε κάποια χαρακτηριστικά που εκτιμούσα και ήταν κάπως πατρικός, παρά επιτακτικός, στην ανάθεση των καθηκόντων μου.
- Τώρα νιώθω σαν να είπα του εαυτού μου «εγώ θα τραβήξω μπροστά!» Όσες κι αν ήταν οι δυσκολίες, εγώ καλούμουν να τα καταφέρω. Και θα τα κατάφερα! Και στο Πανεπιστήμιο είχα δύο φορτία, της δουλειάς και της μελέτης (παραβλέπω ότι είχα και την ευθύνη της αδελφής μου, που αρρώσταινε και έπρεπε να την πηγαίνω στο γιατρό, να την επισκέπτομαι στις κλινικές κ.λπ., κ.λπ.), αλλά είχα την απαίτηση από τον εαυτό μου να μην ικανοποιηθεί με τίποτα λιγότερο από το «λίαν καλώς», αφού το άριστα ήταν μόνο για τους αριστοκράτες. Τώρα επίσης που γράφω – και κοντεύει μήνας αφότου τελείωσα το MemGram[®] – καταλαβαίνω ότι ο «θρίαμβος» δεν είναι παρά το συναίσθημα που δημιουργείται, γιατί θέλει να επικαλύψει το αίσθημα της πίκρας **για το πόσο αφηνόμεν μονη μου.**)

- Με τη σημερινή σοφία που έχεις, τι θα έλεγες στον εαυτό σου στην ηλικία των έξι χρόνων, που θα άλλαζε πολύ την πορεία των πραγμάτων;
- Α, μπα!.. Δε νομίζω ότι θα έλεγα κάτι άλλο. Νομίζω ότι πολύ καλά το χειρίστηκα κι άλλωστε φάνηκε αυτό από τα αποτελέσματα. (Τώρα που γράφω, μου κάνει εντύπωση η συστηματικότητα ενός παιδιού εφτά, οχτώ και βάλει... χρονών. Δεν ανέπτυξα μια ιδεοληψία ότι εγώ θα γίνω μεγάλη και τρανή, για να τους δείξω ή να τους αποδείξω. Έβαλα μικρούς προσβάσιμους στόχους, που τους πραγματοποίησα βήμα το βήμα.)
- Τι σημαίνει για σένα η λέξη enemy;
- Εχθρός! (Το λέω με μια αποφασιστικότητα στη φωνή. Τι άλλο, σκέφτομαι, αφού αυτό σημαίνει!)
- Τι συμβαίνει σήμερα στη ζωή σου, που να έχει σχέση με αυτή τη λέξη;
- Δεν ξέρω! Πραγματικά δεν ξέρω. Γιατί δε νιώθω να έχω κανένα εχθρό. Δηλαδή εγώ δεν εχθρεύομαι κανένα. Τώρα... αν άλλοι με εχθρεύονται, πού να ξέρω...
- Αντιλαμβάνεσαι ότι αυτά τα συναισθήματα είναι τα ίδια, όταν ήσουν σαράντα εννέα και όταν ήσουν έξι χρονών;
- Μα ποια συναισθήματα; Αφού δε νιώθω να έχω κανένα εχθρό!
- Ποια είναι η παγίδα που πρέπει να αποφεύγεις, ώστε να διατηρείς τον έλεγχο στη ζωή σου;
- Σύμφωνα με τα προηγούμενα, να μη βαρυφορτώνομαι.
- Αυτό είναι το ηθικό δίδαγμα.
- Χμ, ναι. Πάντα έχω δυσκολία μ' αυτό.
- Ποιο είναι το δόλωμα που δαγκώνεις;
- Χμ, ναι... το δόλωμα που δαγκώνω... έτσι μου φαίνεται πιο κατανοητό. Το δόλωμα που δαγκώνω... (πάλι δε μου βγαίνει) μμμ... νομίζω ότι είναι... που θέλω να αποδείξω... ότι μπορώ... αν και... σε κείνη την περίπτωση στο σχολείο, ανέλαβα... γιατί δεν αναλάμβανε άλλος κανείς. Γι' αυτό άλλωστε μου τα φόρτωσε όλα εμένα ο διευθυντής μου...
- Ποιο είναι το ηθικό δίδαγμα, που βγαίνει από όλα αυτά;
- Δεν είναι ανάγκη, βρε αδερφέ, να φορτώνεσαι τον κόσμο στην πλάτη σου!
- Πώς η παθολογική σου πεποίθηση υπονομεύει την προσπάθειά σου να πετύχεις τους στόχους σου;
- Ε, δεν μπορείς να κρατάς δυο καρπούζια κάτω από μια μασχάλη! Ή να λειτουργείς σε δυο εκκλησιές! Σου είπα, νομίζω, πώς αποφάσισα να παρατείνω την παραμονή μου στην υπηρεσία για άλλα πέντε χρόνια...
- Πώς αυτή η παθολογική σου πεποίθηση συμβάλλει στα συμπτώματά σου;
- Ε, θέλω να τους προλάβω όλους, να τους ταχτοποιήσω, να τους ικανοποιήσω... Θέλω πρώτα οι άλλοι να είναι καλά, για να είμαι κι εγώ καλά. Μετά όμως... φτάνω σ' ένα σημείο, που με το παραμικρό ενοχλούμαι και αντιδρώ.
- Βλέπεις πώς λειτουργεί αυτός ο φαύλος κύκλος;
- Τώρα μόλις το βλέπω! Τρέχω να προλάβω... φορτώνομαι... υπέρ-φορτώνομαι, σε σημείο να μη σηκώνω άλλο και τότε αντιδρώ. Αντιδρώντας όμως νιώθω ενοχές, γιατί να αντιδράσω ή να υψώσω τη φωνή, και τότε... τρέχω να επανορθώσω ικανοποιώντας τις ανάγκες ή τις απαιτήσεις των άλλων... και πάει λέγοντας.
- Αυτό είναι.

Ανεπιβράβευτη εξυπνάδα

Η συνεδρία μας έχει τελειώσει.

Γυρίζω προς τη Βερόνικα. Μου λέει ότι είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι είμαι έξυπνη από τον τρόπο που αντιλαμβάνομαι τα πράγματα και από το πώς τα συνδυάζω με στοιχεία από προηγούμενες συνεδρίες. «Α, ναι! Είχα κι εγώ την ευκαιρία να το διαπιστώσω πολλές φορές στο Πανεπιστήμιο κυρίως, όπου μας έδιναν διάφορα τεστ, οι συμφοιτητές-συμφοιτήτριές μου σκοτώνονταν να τα λύσουν, οι πιο γρήγοροι τέλειωναν στα είκοσι λεπτά, οι άλλοι ήθελαν ως και σαράντα πέντε. Εγώ... η πρώτη ματιά ήταν διερευνητική, στη δεύτερη είχα βρει τη λύση, στα τρία λεπτά είχα παραδώσει το τεστ!

Και πολλά άλλα, για να μην τα λέω τώρα και φαίνεται σαν περιαιτολογία, αλλά ήδη από την αρχή του δευτέρου έτους με είχε καλέσει ο καθηγητής της Ψυχολογίας στο γραφείο του και μου είπε ότι πρόσεξε τις ερωτήσεις που κάνω και το ενδιαφέρον που έχω για το θέμα και ότι είναι πρόθυμος να με βοηθήσει να πάρω υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών, που ήταν πολύ καλές και κάλυπταν όλες τις ανάγκες των φοιτητών, για να συνεχίσω τις σπουδές μου στην Αγγλία. Μου είπε τι προοπτικές υπήρχαν από κει και πέρα για επαγγελματική εξέλιξη και μου πρότεινε, για βελτίωση των Αγγλικών μου, να μου δώσει τις σημειώσεις που χρησιμοποιούσε το Πανεπιστήμιο της Αδελαΐδας, στην Αυστραλία. Υπάρχει μια ολόκληρη ιστορία σχετικά μ' αυτό, αλλά... άσε... μπορεί μια άλλη φορά...»

Ζητώ ένα ποτήρι νερό από τη Βερόνικα. Το πίνω μονορούφι και πάω στην τουαλέτα. Εκεί θυμάμαι και όλα τα άλλα. Πώς είχα κερδίσει σε πανελλήνιο διαγωνισμό, που είχε κηρύξει η εφημερίδα Θεσσαλονίκη, την πρώτη θέση και ως έπαθλο δύο μήνες (τους μήνες του καλοκαιριού πριν από τις εξετάσεις) δωρεάν φροντιστήριο στη Θεσσαλονίκη. Πώς πέρασα στο Πανεπιστήμιο, τεσσαρακοστή ανάμεσα στους χιλιάδες υποψήφιους. Αλλά έχασα την υποτροφία του I.K.Y., διότι τότε έδιναν μεν υποτροφία στους πενήντα πρώτους, αλλά σε τριάντα πέντε αγόρια και δεκαπέντε κορίτσια.

Ήταν ένας νόμος ή κανονισμός, δεν ξέρω, που είχε μείνει από τον καιρό, που οι γυναίκες που σπούδαζαν ήταν ελάχιστες. Τώρα ήταν ελάχιστα τα αγόρια στη Σχολή Φιλολογίας, αλλά ο κανονισμός (ή νόμος) παρέμενε. Έχασα τη υποτροφία, εγώ η τεσσαρακοστή και την πήρε ο διακοσιοστός εβδομηκοστός δεύτερος! Ε, δεν μπορούσα να ανεχτώ μια τέτοια αδικία. Πήγα στον αιμόνηστο κύριο Μουρέλο, καθηγητή μου της συστηματικής Φιλοσοφίας. Ήταν ένας άνθρωπος, που τον θυμάμαι ακόμα με συγκίνηση. Με άκουσε και στριφογύριζε ενοχλημένος στην καρέκλα του, σαν να του προκαλούσαν δυσφορία τα ρούχα του. Είπε (και έδειξε) πόσο φλιβόταν γι' αυτή την κατάσταση, αλλά μου εξήγησε ότι δεν μπορούσε ο ίδιος να κάνει κάτι γι' αυτό. Δεν ξέρω τι έγινε παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι έθεσε το θέμα στο σώμα των συναδέλφων του και την επόμενη χρονιά ο κανονισμός άλλαξε και από κει και πέρα έπαιρναν την υποτροφία οι πενήντα πρώτοι, ασχέτως φύλου. Εγώ όμως είχα χάσει για πάντα την ευκαιρία, γιατί, για να πάρεις εσωτερική υποτροφία, έπρεπε να αριστεύεις, στόχος απρόσιτος για τα δικά μου δεδομένα...

Πλένω τα χέρια μου και αφήνω τη μορφή που βλέπω συγκινημένη στον καθρέφτη. Πόσες και πόσες φορές δεν έχω αναρωτηθεί στη ζωή μου «γιατί; Γιατί άραγε, Θεέ μου!» Αλλά, η συχωρεμένη η μάνα μου συνήθιζε να λέει, «το γιατί δεν το βρήκαν οι γιατροί...» Τρέχα, γύρευε τώρα... αλλά, για να μην είμαι άδικη, πάμπολλες φορές ευχαρίστησα το Θεό και ευγνωμονώ την τύχη μου, που τα δικά μου ήταν ελάχιστα μπροστά στο τι συμβαίνει σε άλλους ανθρώπους, αλλά και για το πώς εξελίχθηκα. Ευχαριστώ τη Βερόνικα και τη φιλώ δισταχτικά. Της οφείλω αρκετά.

Φεύγω. Με συναισθήματα ανάμικτα. Κάτι σαν χαρμολύπη. Χαίρομαι για τους θριάμβους μου, λυπάμαι γιατί χρειάστηκαν τόσο πολύ κόπο. Πολλαπλάσιο απ' ό,τι έκαναν άλλα παιδιά.

Μπαίνω στο αυτοκίνητο. Νιώθω ότι κάτι με πολεμά. Κάτι δεν έχει απαντηθεί σήμερα. «Ποιος είναι ο εχθρός;» αναρωτιέμαι. Να είναι «the Enemy», ο Σατανάς; Δεν πιστεύω σε σατανάδες και διαβόλους. Τι είναι λοιπόν;